

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою удосконалення законодавства щодо відповідальності за міжнародні злочини шляхом гармонізації з Римським статутом Міжнародного кримінального суду

Верховна Рада України **п о с т а н о в л я є**:

I. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1. У Кримінальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2001, № № 25–26, ст. 131):

1) абзац другий частини другої статті 401 викласти у такій редакції:

«Поліцейські поліції особливого призначення Національної поліції України, які під час дії воєнного стану залучені до безпосередньої участі у бойових діях, несуть відповідальність за статтями 402, 403, 414-416, 422, 427, 429, 430, 434-435 цього розділу».

2) статті 432, 433 виключити;

3) статтю 434 викласти у такій редакції:

«Стаття 434. Недбале виконання обов'язків щодо хворих і поранених осіб
Недбале виконання обов'язків щодо хворих і поранених особами, на яких покладено їх лікування і піклування про них, за відсутності ознак більш тяжкого злочину –

карається позбавленням волі на строк до трьох років»;

4) статтю 437 викласти у такій редакції:

«Стаття 437. Злочин агресії

Злочин агресії, тобто планування, підготовка, ініціювання або вчинення акту агресії, який за своїм характером, тяжкістю та масштабами є грубим порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй, –

караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Примітка.

1. Для цілей цієї статті під актом агресії слід розуміти застосування збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави, або в будь-який інший спосіб, несумісний зі Статутом Організації Об'єднаних Націй, зокрема ведення агресивної війни або агресивних воєнних дій, а також дії, перераховані в статті 3 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 3314 (XXIX) від 14 грудня 1974 року.

2. Суб'єктом злочину агресії є особа, яка спроможна фактично здійснювати контроль за політичними чи військовими діями держави або керувати ними, чи особа, яка спроможна істотно впливати на політичні, військові, економічні, фінансові, інформаційні та інші процеси у власній державі чи за її межами або керувати конкретними напрямками політичних чи воєнних дій.

3. При тлумаченні окремих термінів, передбачених у цій статті, а також статтях 438–438⁴, 442, 442¹ цього Кодексу, слід урахувати положення міжнародного права (міжнародних договорів, звичаєвого міжнародного права та практики міжнародних кримінальних трибуналів), які були чинними на момент вчинення особою діяння, крім випадків, коли з положень цього Кодексу прямо випливає необхідність тлумачення відповідного терміна в інший спосіб»;

5) статтю 438 викласти у такій редакції:

«Стаття 438. Воєнні злочини стосовно особи

1. Умисне вчинення або віддання наказу про вчинення у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом:

1) незаконного позбавлення волі;

2) примушування військовополоненого чи іншої особи, яка перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права, до служби у збройних силах супротивної сторони конфлікту або до участі у воєнних діях проти їхньої держави;

3) невинуватної затримки репатріації військовополоненого чи іншої особи, яка перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права, зокрема дитини;

4) скасування, призупинення певних прав чи засобів судового захисту або припинення їхньої застосовності в суді щодо громадян супротивної сторони;

5) прямого або непрямого переміщення частини цивільного населення держави-окупанта на окуповану територію;

6) застосування практик апартеїду;

7) примусового нав'язування громадянства окупаційною владою населенню окупованої території –

караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років.

2. Умисне вчинення або віддання наказу про вчинення у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом чи збройним конфліктом неміжнародного характеру стосовно особи, яка перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права:

1) катування або нелюдського поводження, зокрема біологічних експериментів та піддання колективному покаранню;

2) тяжких страждань або серйозного тілесного ушкодження, або шкоди здоров'ю (за відсутності ознак катування та нелюдського поводження);

3) заподіяння особі, які перебуває під владою іншої сторони конфлікту, фізичного каліцтва або здійснення над нею медичних чи наукових експериментів будь-якого характеру, що не обґрунтовані необхідністю медичного, стоматологічного або лікарняного лікування відповідної особи і здійснюються не в її інтересах та які серйозно загрожують здоров'ю такої особи;

4) зґвалтування, сексуального рабства, примушування до заняття проституцією, примусової вагітності, примусової стерилізації або будь-яких інших форм сексуального насильства;

5) захоплення або тримання особи як заручника;

6) обернення в рабство;

7) депортації населення, тобто примусового і за відсутності підстав, передбачених міжнародним гуманітарним правом, переміщення (виселення) однієї чи декількох осіб на територію іншої держави;

8) насильницького переміщення населення, тобто примусового і за відсутності підстав, передбачених міжнародним гуманітарним правом, переміщення (виселення) однієї чи кількох осіб до іншої місцевості у межах однієї держави;

9) позбавлення особи, яка перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права, права на справедливе та належне судочинство;

10) посягання на людську гідність, зокрема образливого і принизливого поводження;

11) набору або вербування особи, яка не досягла вісімнадцяти років, до складу збройних сил чи інших державних військових формувань або інших, крім державних, формувань (груп), що беруть участь у конфлікті, використання такої особи для активної участі у конфлікті, а також пропаганди, спрямованої на забезпечення вступу таких осіб на військову службу на боці супротивної сторони конфлікту, –

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

3. Вчинення чи віддання наказу про вчинення у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом чи збройним конфліктом неміжнародного характеру умисного вбивства особи, яка перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права, або діяння, передбаченого частинами першою – другою цієї статті, що спричинило загибель людини, –

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Примітка.

1. Під прямим переміщенням у цій статті слід розуміти переселення осіб із числа цивільного населення держави-окупанта на окуповану територію незалежно від їхньої згоди, що організовується, координується чи

контролюється особами, які здійснюють владні або управлінські функції від імені держави-окупанта.

Під непрямим переміщенням у цій статті слід розуміти створення особами, які здійснюють владні або управлінські функції від імені держави-окупанта, таких життєвих умов, які заохотили чи примусили осіб з-поміж цивільного населення держави-окупанта до переселення на окуповану територію або осіб з-поміж населення окупованої території до переселення у межах цієї території або за її межі.

2. Під посяганням на людську гідність у цій статті слід розуміти образливе, принизливе або інше поводження з особою (зокрема з померлою), яке, з урахуванням культурної належності такої особи, завдало шкоди її людській гідності, але не заподіяло сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання.

3. У випадку депортації чи насильницького переміщення населення у зв'язку зі збройним конфліктом неміжнародного характеру кримінальній відповідальності підлягає особа, яка перебувала в становищі, що давало їй можливість віддати наказ (розпорядження) про вчинення таких дій.

4. Під загибеллю людини у цій статті розуміється смерть людини, до спричинення якої винний ставився необережно, а в статтях 438¹–438⁴ цього Кодексу – смерть людини, до спричинення якої винний ставився умисно чи з необережності»;

6) доповнити статтями 438¹–438⁴ такого змісту:

«Стаття 438¹. Воєнні злочини проти власності

1. Умисне вчинення або віддання наказу про вчинення у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом чи збройним конфліктом неміжнародного характеру:

1) розграбування майна, тобто заволодіння майном супротивної сторони для особистого використання чи приватного використання іншими особами;

2) знищення або захоплення майна супротивної сторони, що не виправдано воєнною необхідністю, –

караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років.

2. Умисне вчинення або віддання наказу про вчинення у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом мародерства, тобто заволодіння майном хворих, поранених, потерпілих від корабельної аварії чи померлих осіб у порушення міжнародного права, –

карається позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років.

3. Умисне вчинення або віддання наказу про вчинення у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом привласнення, знищення або істотного пошкодження майна, що перебуває під захистом Женевських конвенцій про захист жертв війни від 1949 року, яке не викликане воєнною необхідністю, вчинене широкомасштабно та протиправно, –

карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

4. Діяння, передбачене частинами першою – третьою цієї статті, якщо воно спричинило загибель людини, –

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Примітка. Під майном у цій статті розуміється майно будь-якої форми власності, що користується захистом міжнародного гуманітарного права.

Стаття 438². Воєнні злочини, що полягають у застосуванні заборонених методів ведення війни

1. Умисне вчинення або віддання наказу про вчинення у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом або збройним конфліктом неміжнародного характеру:

1) нападу на цивільне населення як таке, окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у бойових діях, та/або нападу на цивільний об'єкт;

2) нападу, що завідомо становить небезпеку загибелі або поранення цивільних осіб, заподіяння шкоди цивільним об'єктам, яка є явно надмірною порівняно з очікуваною конкретною та безпосередньою військовою перевагою;

3) нападу на будівлю, призначену для цілей релігії, освіти, мистецтва, науки або благодійної діяльності, на історичну пам'ятку, госпіталь чи місце розміщення хворих і поранених, якщо такі об'єкти не є військовою ціллю, за відсутності ознак інших воєнних злочинів, передбачених статтею 438⁴ цього Кодексу;

4) нападу на будівлю, матеріал, обладнання, медичну установу чи транспортний засіб, що відповідно до міжнародного права позначені відмітними емблемами або використовують інші методи розпізнавання, що вказують на захист згідно з Женевськими конвенціями про захист жертв війни від 1949 року, або на персонал, який має право використовувати такі емблеми або методи розпізнавання;

5) нападу на персонал, об'єкт, матеріали, обладнання, підрозділ або транспортний засіб, залучені до надання гуманітарної допомоги або місії з підтримання миру відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй у час, коли вони мають право на захист, яким користуються цивільні особи або цивільні об'єкти відповідно до норм міжнародного права;

6) нападу на незахищений і такий, що не є військовою ціллю, населений пункт, помешкання або будівлю;

7) нападу, основною метою якого є тероризування цивільного населення, або погроза вчинити такий напад;

8) діянь, спрямованих на спричинення голоду цивільного населення як методу ведення війни шляхом позбавлення предметів, необхідних для виживання, зокрема створення перешкод для надання допомоги відповідно до Женевських конвенцій про захист жертв війни від 1949 року;

9) поранення особи, яка належить до супротивної сторони конфлікту, шляхом віроломства;

10) використання присутності цивільного населення або особи, яка перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права, для захисту певного

об'єкта, ділянки місцевості чи населеного пункту або збройних сил від воєнних дій;

11) заяви про те, що пощади не буде, –

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

2. Умисне вчинення або віддання наказу про вчинення у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом:

1) поранення комбатанта, який, склавши зброю чи не маючи більше засобів захисту, беззастережно здався;

2) нападу на парламентаря або особу, яка несе прапор перемир'я, чи жорстокого поводження з нею;

3) неналежного використання прапора парламентаря, прапора чи військових знаків розрізнення та форми супротивної сторони конфлікту або Організації Об'єднаних Націй, чи відмітних емблем, встановлених Женевськими конвенціями про захист жертв війни від 1949 року, що заподіяло іншій особі серйозні ушкодження;

4) нападу на установки або споруди, що містять небезпечні сили, який порушує норми міжнародного гуманітарного права;

5) нападу з усвідомленням того, що він призведе до широкомасштабної, довготривалої та серйозної шкоди довкіллю, яка буде явно надмірною порівняно з очікуваною конкретною та безпосередньою військовою перевагою;

6) інших порушень норм міжнародного гуманітарного права, передбачених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, за відсутності ознак злочинів, зазначених у статтях 438–438⁴ цього Кодексу, –

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

3. Умисне вчинення чи віддання наказу про вчинення у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом або збройним конфліктом неміжнародного характеру вбивства особи, яка належить до супротивної сторони конфлікту, шляхом віроломства або діяння, передбаченого частинами першою – другою цієї статті, якщо воно спричинило загибель людини, –

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Примітка. У цій статті під спорудами та установками, що містять небезпечні сили, розуміються дамби, греблі та атомні електростанції, навіть якщо вони є військовими цілями.

Стаття 438³. Воєнні злочини, що полягають у застосуванні заборонених засобів ведення війни

1. Застосування або віддання наказу про застосування у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом або збройним конфліктом неміжнародного характеру засобів ведення війни, заборонених міжнародним гуманітарним правом, –

карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

2. Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, якщо воно спричинило загибель людини чи широкомасштабну, довготривалу та серйозну шкоду довкіллю, –

карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Примітка. Для цілей цієї статті до засобів ведення війни, заборонених міжнародним гуманітарним правом, належать:

- 1) отрута або отруйна зброя;
- 2) задушливі, отруйні або інші подібні гази та всі аналогічні рідини, матеріали або засоби, включаючи хімічну зброю у розумінні Конвенції про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення 1993 року;
- 3) кулі, що легко розгортаються або сплющуються в тілі людини, як-от кулі з твердою оболонкою, яка неповністю покриває осердя або має надрізи;
- 4) зброя, основна дія якої полягає в заподіянні ушкоджень осколками, що не виявляються в тілі людини за допомогою рентгенівських променів;
- 5) лазерна зброя, яка спеціально сконструйована таким чином, що її основною бойовою функцією чи однією з бойових функцій є завдання постійної сліпоти органам зору людини, яка не використовує оптичних приладів, тобто незахищеним органам зору або органам зору, що мають засоби для корекції зору;
- 6) зброя, яка використовує мікробіологічні чи інші біологічні агенти або токсини незалежно від їхнього походження чи способу виробництва.

Стаття 43⁸⁴. Воєнні злочини проти культурних цінностей

1. Умисне вчинення або віддання наказу про вчинення у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом у порушення норм міжнародного гуманітарного права:

- 1) будь-якого незаконного експорту, іншого незаконного переміщення культурної цінності з окупованої території або незаконної передачі права власності на неї;
- 2) будь-яких археологічних розкопок, якщо тільки це не вимагається виключно для охорони, обліку чи збереження культурної цінності;
- 3) будь-якої модифікації або зміни виду використання культурної цінності на окупованій території, що мають на меті приховування або знищення доказу культурного, історичного чи наукового характеру, –

карається позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років.

2. Умисне вчинення або віддання наказу про вчинення у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом чи збройним конфліктом неміжнародного характеру в порушення норм міжнародного гуманітарного права:

- 1) нападу на культурну цінність, що перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права;
- 2) знищення або істотного пошкодження культурної цінності, що перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права;

3) привласнення у будь-якій формі культурної цінності, що перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права;

4) акту вандалізму щодо культурної цінності, що перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права, –

карається позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років.

3. Діяння, передбачене частинами першою та другою цієї статті, яке вчиняється широкомасштабно або щодо культурної цінності, що перебуває під спеціальним або посиленням захистом, або включеної до списку Всесвітньої спадщини, а також умисне використання у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом чи збройним конфліктом неміжнародного характеру культурної цінності, що перебуває під посиленням захистом, чи безпосередньо прилеглого до неї місця, для підтримки воєнних дій, –

карається позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років.

4. Умисне вчинення або віддання наказу про вчинення у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом чи збройним конфліктом неміжнародного характеру у порушення норм міжнародного гуманітарного права нападу на культурну цінність, якщо він спричинив загибель людини, –

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Примітка.

1. Під культурною цінністю у цій статті розуміються об'єкти, визначені у статті 1 Конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року.

2. У цій статті спеціальний і посилений захист культурної цінності означає захист, наданий відповідно до Конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року і Другого протоколу до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року.

3. У цій статті під списком Всесвітньої спадщини розуміється список, складений на підставі Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 року»;

7) розділ II Прикінцевих та перехідних положень доповнити пунктом 24 такого змісту:

«24. Оскільки передбачені Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою удосконалення законодавства щодо відповідальності за міжнародні злочини шляхом гармонізації з Римським статутом Міжнародного кримінального суду» зміни до розділу XX Особливої частини Кримінального кодексу України не скасовують кримінальної протиправності діянь, не пом'якшують кримінальної відповідальності та не поліпшують становища особи, то:

а) кримінальні провадження, розпочаті за статтями 437 та 438 Кримінального кодексу України в редакціях, чинних на момент набрання чинності цим Законом чи чинних раніше, не підлягають закриттю у зв'язку з набранням чинності цим Законом;

б) особи, засуджені на момент набрання чинності цим Законом на підставі статей 437 та 438 Кримінального кодексу України, не підлягають звільненню від відбування покарання в порядку частин другої та третьої статті 74».

8) Прикінцеві та перехідні положення доповнити розділом III такого змісту:

«Розділ III

1. У разі якщо діяння, передбачені статтями 437-438-4, 442, 442-1 цього Кодексу, які на момент їх вчинення ще не були передбачені цим Кодексом, але вже визнавалися злочином агресії, воєнним злочином, геноцидом чи злочином проти людяності за міжнародним правом, визнаються такими, що на час їх вчинення були кримінальними правопорушеннями відповідно до законодавства України про кримінальну відповідальність».

2. У Кримінальному процесуальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2013 року, № № 9–13, ст. 88):

- 1) у частині другій статті 216 цифри «438» замінити цифрами «438–438⁴»;
- 2) у частині другій статті 279¹ цифри «438» замінити цифрами «438–438⁴»;
- 3) абзац чотирнадцятий частини першої статті 615 викласти у такій редакції: «В умовах воєнного стану Генеральний прокурор (особа, яка виконує його обов'язки) або уповноважені ним прокурори з метою забезпечення ефективності досудового розслідування своєю вмотивованою постановою мають право визначити підслідність або доручити здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 407, 408, 438–438⁴, 442¹ Кримінального кодексу України, іншому органу досудового розслідування»;
- 4) в абзаці п'ятнадцятому частини першої статті 615 цифри «438» замінити цифрами «438–438⁴»;

3. Частину другу статті 4 Закону України «Про застосування амністії в Україні» (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 51, ст. 580; 2013 р., № 21, ст. 208; 2014 р., № 10, ст. 119, № 14, ст. 257) доповнити такими змінами: «злочини проти миру та безпеки людства, передбачені у статтях 437–438⁴, 442 та 442¹ Кримінального кодексу України».

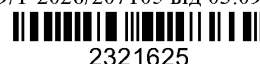
II. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

**Голова Верховної Ради
України**

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Бакумов Олександр Сергійович
Сертифікат: 04AF212836405D9904000000F7C82E00FB3BED00
Дійсний до: 19.01.2028 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
374д9/1-2026/207105 від 03.09.2026

2321625